

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o vlogi družinske politike v procesu demografskih sprememb – izmenjava najboljših praks med državami članicami

(Raziskovalno mnenje)

(2011/C 218/02)

Glavni poročevalec: **g. BUFFETAUT**

Glavna soporočevalka: **ga. OUIN**

Veleposlanik Péter GYÖRKÖS je z dopisom z dne 15. novembra 2010 v imenu madžarskega predsedstva in na podlagi člena 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije zaprosil Evropski ekonomsko-socialni odbor za pripravo raziskovalnega mnenja o naslednji temi:

Vloga družinske politike v procesu demografskih sprememb – izmenjava najboljših praks med državami članicami.

Predsedstvo Odbora je 7. decembra 2010 strokovno skupino za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo zadolžilo za pripravo dela Odbora na tem področju (poročevalec: g. BUFFETAUT, soporočevalka: ga. OUIN).

Zaradi nujnosti postopka je Evropski ekonomsko-socialni odbor na 471. plenarnem zasedanju 4. in 5. maja 2011 (seja z dne 4. maja) za glavnega poročevalca imenoval Stéphana BUFFETAUTA, za glavno soporočevalko pa Béatrice OUIN, in mnenje sprejel s 183 glasovi za, 3 glasovi proti in 8 vzdržanimi glasovi.

1. Sklepi in priporočila

1.1 Družinske politike, ki se izvajajo v Evropi, imajo različen izvor in vsebino, njihov cilj pa je vedno enak: podpora družinam. Celovitejše nacionalne in regionalne politike ter naložbene, izobraževalne, stanovanjske politike in politike zaposlovanja lahko določeno državo članico ali regijo naredijo privlačno za družine in ustvarijo družinam prijazno okolje.

1.2 Primerjava obstoječih sistemov je zanimiva, saj omogoča ugotavljanje dobrih praks, vendar pa je za njihovo polno učinkovitost potrebna ponudba storitev in mehanizmov podpore, ki izpolnjuje pričakovanja družin, staršev in bodočih staršev. Ta pričakovanja se lahko od ene do druge države članice razlikujejo glede na nacionalno kulturo, družbene običaje in tradicije. Zato bi se javne oblasti morale znebiti ideoloških predsodkov in ponuditi sredstva, ki bi posameznikom dejansko omogočala, da si ustvarijo družino s toliko otroci, kolikor si jih želijo.

1.3 Čeprav družinske politike niso v pristojnosti Evropske unije, ta lahko sprejema predpise na področjih, ki se nanašajo na usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, na področju poklicne enakosti med spoloma ter na področju zaščite in razvoja otrok.

1.4 EU lahko koristno prispeva k poznavanju demografskih razmer in sprememb ter izmenjavi dobrih praks med državami članicami.

1.5 Danes se pod vodstvom Evropske unije razvija kar nekaj pobud in z njimi povezanih financiranj. Strukturni skladi in Evropski socialni sklad so že podpirali in še vedno lahko podpirajo družinske politike.

1.6 Zaželeno bi bilo, da bi jih bolje povezali in jih podredili organu, ali vsaj koordinaciji organa, zadolženega za opredeljevanje celovite politike ter določanje smernic za ukrepe in študije. Vlogo dirigenta ali koordinatorja bolj političnih in upravljaljskih vidikov bi lahko zaupali Evropski komisiji, zlasti po zaslugi Evropske zveze za družino, koordiniranje znanstvenih vidikov pa Eurofoundu.

1.7 Zaželeno bi bilo, da se združenja, ki zastopajo družine – tako na ravni EU kot na ravni držav članic – vključijo v pripravo družinskih politik ali politik, ki vplivajo na družine.

1.8 Veliko politik, o katerih se odloča na evropski ravni, neposredno vpliva na življenje družin. EESO zato priporoča, da se družinska razsežnost obravnava večstransko v vseh evropskih politikah, zlasti pri izvedbi ocen učinka, ki so odslej potrebne za vsako evropsko zakonodajo⁽¹⁾, ter da se jo vključi v vse ocene obstoječih politik, ki jih je treba revidirati.

⁽¹⁾ Mnenje EESO o spodbujanju solidarnosti med generacijami, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 4.8.

1.9 Odbor odločno podpira zamisel, da bi leto 2014 razglasili za Evropsko leto družin.

2. Uvod: stanje na področju demografije

2.1 Evropske družine se vse bolj spreminjajo: rodnost se že več desetletij zmanjšuje in je danes precej pod pragom za menjavo generacij⁽²⁾, matere se vse bolj pozno odločajo za prvega otroka, stopnja ločitev se večja, delež enostarševskih družin in družin brez stalnih prihodkov je vse večji, življenjska doba se daljša, vse več je starejših, ki so odvisni od pomoči, predvsem zaradi demografske dediščine. Spremembe v strukturi družin prinašajo nove izzive, ki jih je treba upoštevati pri pripravi in usklajevanju družinskih politik ter nato tudi pri njihovem izvajanju.

2.2 Upadanje števila razširjenih in večanje števila „nuklearnih“ družin, ki je med drugim posledica urbanizacije in sprememb načina življenja, sta spremljala vse večji individualizem in pojav novih rizičnih družbenih skupin, pri katerih je socialna izključenost pogostejša. Te vključujejo dolgotrajno brezposelne osebe, enostarševske družine, revne delavce in otroke, ki so bodisi revni, ali pa jih revščina ogroža. Ti pojavi so žal prisotni v vseh evropskih družbah. Ocenjuje se, da revščina in socialna izključenost pesti 17 % Evropejcev, kar seveda ni brez posledic za družinske politike.

2.3 Čeprav je stopnja rodnosti v vsej Evropski uniji pod pragom za menjavo generacij, so razlike vidne tako glede demografskega stanja v posameznih državah članicah in njihovih različnih regijah kot tudi glede razvoja družinam prijaznih politik. Zaznati je tudi zelo različno gostoto poseljenosti znotraj posameznih držav članic: nekatera območja so zelo gosto naseljena, druga opuščena, zaradi česar se zastavljajo vprašanja urejanja prostora in ohranjanja javnih storitev, vključno s tistimi, ki so namenjene družinam. Slogan Evropske unije „združeni v raznolikosti“ je na tem področju še posebej prikladen. Čeprav ima staranje evropskega prebivalstva, tj. večanje deleža starejših ljudi, pozitiven vidik: daljšanje pričakovane življenjske dobe in zdravih let življenja starejših ljudi, obstaja tudi negativen vidik: znatno zmanjšanje rodnosti onemogoča menjavo generacij.

2.4 Nobena država članica ni dosegla praga za enostavno menjavo generacij⁽³⁾, čeprav sta se mu dve, Francija in Irska, zelo približali. Rodnost v Združenih državah Amerike ta prag skorajda dosega, medtem ko je evropska rodnost za četrtno nižja od tega praga.

2.5 Znotraj tega splošnega okvira pa obstajajo močna nasprotja. Osemnajst držav članic ima naravni prirastek prebivalstva, torej več rojstev kot smrti, devet pa jih ima naravni upad prebivalstva, torej več smrti kot rojstev (v padajočem vrstnem redu so to: Portugalska, Estonija, Italija, Latvija, Litva, Madžarska, Romunija, Bolgarija, Nemčija).

2.6 Sprememba trenda je odvisna v glavnem od neto povečanja celotne stopnje rodnosti (*total fertility rate*). Vpliv imajo tudi migracijski tokovi, vendar ti ne zadostujejo, kajti priseljenci se ne naseljujejo nujno tam, kjer je stopnja rodnosti najnižja, in tudi oni se starajo. Poleg tega priseljevanje zahteva aktivne politike vključevanja, da bi se izognili težavam pri sobivanju več različnih skupnosti, ki so v državah gostiteljicah, kjer je demografska dinamika šibkejša, še bolj občutljive.

3. Učinek krize na družine

3.1 Gospodarska kriza je imela vrsto učinkov na življenjske pogoje nekaterih družin in otežila odzivanje na posledično povpraševanje po podpori. Gospodarski položaj je v prvi vrsti vplival na zaposlovanje in dohodke številnih gospodinjstev.

3.2 Kriza in kritično stanje javnih financ v velikem številu držav članic lahko vlade pripeljeta do sprememb ali zapoznele uvedbe nekaterih sestavin družinskih politik.

3.3 Večina notranjih politik držav se neposredno nanaša na družine ali nanje vpliva. To velja za politike na področjih boja proti izključevanju, usposabljanja, stanovanj, javnega prevoza, energije, socialne pomoči, izobraževanja, zaposlovanja itd. To kaže na potrebo po horizontalnem spremljanju teh politik z vidika njihovega vpliva na družine (*family main-streaming*).⁽⁴⁾

4. Različne družinske politike

4.1 Celovita družinska politika zajema davčne ukrepe in nadomestila za družine, ukrepe v prid poklicne enakopravnosti med spoloma, storitev za varstvo in nego otrok ter ljudi, ki so odvisni od pomoči, družinskih pravic v okviru sistemov starostnih pokojnin ter možnost usklajevanja družinskega in poklicnega življenja: starševski dopust, skrajšan delovni čas po izbiri. Takšne politike obstajajo v vsej Evropski uniji, čeprav je v različnih državah različen poudarek na tem ali onem vidiku ali pa so zasnovane tako, da so bolj socialne kot družinske politike. Ta raznolikost ni presenetljiva, kajti tradicije, potrebe, družbeni pristopi in celo življenjske filozofije se od države do države razlikujejo, tako kot se razlikujejo tudi pričakovanja družin.

⁽²⁾ Demografi ta pojav imenujejo „demografska zima“.

⁽³⁾ V Evropski uniji je ta prag 2,1 otroka na žensko. 0,1 otroka na žensko lahko pojasnimo tako: treba je nadomestiti učinek prevelikega števila rojstev otrok moškega spola in učinek tega, da nekatere deklice umrejo pred starostjo, ko bi lahko postale matere.

⁽⁴⁾ Mnenje EESO o spodbujanju solidarnosti med generacijami, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 4.8.

4.2 Tudi izvor teh politik je različen: včasih je etičen in državljanski, drugič bolj ekonomski in političen, ali pa je njihovo vodilo povečanje rodnosti. Ne glede na izvor je – poleg dejstva, da staršem omogočajo imeti zeleno število otrok ter usklajevati družinske odgovornosti s poklicnim in družabnim življenjem – njihov bistven element blaginja otrok na področju morale, zdravja in izobraževanja.

4.3 Skandinavske države so posebno pozornost namenile enakosti med očeti in materami, tako v poklicnem življenju kot glede družinskih obveznosti, in so že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začele izvajati socialne politike in politike poklicnega usposabljanja, ki omogočajo boljše usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, kakor tudi lažjo vrnitev na delo po starševskem dopustu. Na Švedskem so te politike temeljile na pomembnih reformah na področju starševskega dopusta, javnih storitev za varstvo majhnih otrok, posebnega davčnega režima za družine (odprava skupne obdavčitve leta 1971) in reformah družinske zakonodaje. Uvedena družinska politika temelji na treh razsežnostih: pomoč družinam, pomoč zaposlenim staršem v obliki plačanih starševskih dopustov in delitev pravic očeta in matere do plačanega starševskega dopusta. Rezultat tega je velik delež delovno aktivnih žensk, večja udeležba očetov pri negi majhnih otrok, stopnja rodnosti, ki je višja od povprečja v Evropski uniji, in zmanjšanje revščine med otroki. Na Finskem je bilo leta 1988 uvedeno nadomestilo za varstvo otrok na domu, podobno nadomestilo je bilo leta 1998 uvedeno tudi na Norveškem, s ciljem dati priznanje in sredstva staršem, ki se ves čas posvečajo vzgoji otrok.

4.4 Na Nizozemskem je glavni poudarek na večji uporabi krajšega delovnega časa, da bi lahko več časa posvetili vzgoji otrok in očetje se tega poslužujejo v večji meri kot kjerkoli drugje. Kljub temu pa je za poln delovni čas zaposlenih 73,2 % moških in samo 45,9 % žensk. 19 % očetov izkoristi možnost skrajšanega delovnega časa zaradi starševstva, kar je več kot v preostalem delu Evrope, pri materah pa ta delež znaša 41 %. Ta predpis se lahko uporablja, dokler otrok ne dopolni 8 let, spremlja pa ga še davčna olajšava v višini 704 EUR na mesec. Izkoristiti je mogoče 26-krat toliko ur, kolikor znaša število delovnih ur na teden, za vsakega otroka, kar se lahko sešteva. Zato je storitve varstva otrok mogoče uporabljati za skrajšan delovni čas.

4.5 V Franciji je družinska politika stara, zaznamujejo pa jo velika in trajna stabilnost, ki ni odvisna od razmerja politične moči, ter kombinacija finančnih nadomestil, pravičnega davčnega režima za družine, določb pokojninskih sistemov, delovnega prava, ki omogoča posebne plačane dopuste, sistema varstva za otroke od 0–3 let in brezplačnega vrtca za otroke, ki so dopolnili tri leta. Pomembna je tudi zato, ker jo izvajajo tako država kot tudi departmaji in mesta, ne glede na njihovo politično usmeritev. Departmaji in mesta dopolnjujejo nacionalno politiko s številnimi lokalnimi družinskimi politikami,

ki se nanašajo na sisteme varstva ali pomoči družinam. Družinski dodatki kot taki so namenjeni kritju stroškov, ki jih ima družina z vsakim otrokom, zato spodbujajo družine z več otroki. Niso pa pogojeni z dohodki, temveč zanje velja načelo univerzalnosti. Namenjeni so otroku, kar je tisto, v čemer se razlikujeta družinska in socialna politika. Posledično je Francija država, v kateri sta stopnja zaposlenosti žensk in stopnja rodnosti med najvišjimi v Evropi. Vprašanje proste izbire varstva je za francosko družinsko politiko bistveno, vendar pa je pogoj za prosto izbiro to, da izbira sploh obstaja in da je ponudba sistemov varstva zadostna.

4.6 V Združenem kraljestvu so politike bolj – in tudi učinkovito – usmerjene v boj proti revščini družin in otrok, na splošno pa velja pravilo, da se država ne sme vmešavati v posameznikove življenjske izbire. Te politike so vpete v okvir, v katerem prožnost trga dela materam omogoča precej brez težav najti delo in ta velika prožnost omogoča tudi odzivanje na zelo heterogena pričakovanja družin. Stopnja rodnosti žensk, ki so bolj osredotočene na družinsko življenje, je približno dvakrat večja od žensk, ki so bolj vpete v poklicno življenje.

4.7 Nemčija, ki se sooča s kritičnim stanjem na področju demografije, je pred nekaj leti uvedla širokopotezno politiko v prid usklajevanju poklicnega in družinskega življenja v praksi in nedvomno dosegla tudi spremembo miselnosti, saj je veljalo kot precej slabo, če delaš, kadar imaš otroke. Uvedeni so bili razvitejši sistemi varstva z bolj prilagojenimi urniki ter štirinajst-mesečni plačani starševski dopust (nadomestilo znaša dve tretjini plače). Te ukrepe so spremljale tudi posebne in usmerjene pomoči za boj proti revščini med otroki s pomočjo dodatka k plači.

4.8 Vsekakor pa je iz opravljenih študij jasno razvidno, da visoko stopnjo zaposlenosti žensk pogosto spremlja visoka ali razmeroma visoka stopnja rodnosti, če obstajajo možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja. Po obdobju demografskega prehoda – v katerem se je zmanjšalo število otrok na žensko in to v času, ko se je stopnja smrtnosti zlasti med novorojenčki, otroki, pubertetniki in materami znatno zmanjšala, povečali pa sta se tako higiena kot tudi možnost izbire, kdaj naj se otroci rodijo – je očitno prišlo obdobje, za katerega je značilno, da oba starša opravljata poklicno dejavnost zunaj doma. Kljub vsemu delež očetov, zaposlenih s polnim delovnim časom, ostaja višji kot pri materah, zlasti kadar pogoji za dostop do storitev in plačanih starševskih dopustov niso zadostni.

5. Različni scenariji

5.1 V sedanjem demografskem položaju Evropske unije je zelo pomembno ugotoviti, kako izvajane politike vplivajo na stopnjo rodnosti. Predvideti je namreč mogoče več scenarijev demografskega razvoja.

5.2 Prvi scenarij je predvidevanje razvoja dogodkov glede na obstoječe trende. Po tem scenariju bi Evropska unija ohranila stopnjo rodnosti, ki bi bila nižja od praga za menjavo generacij in od države do države različna, kljub temu pa bi se število prebivalcev rahlo povečalo zaradi učinkov inercije, ki zaznamujejo demografsko logiko in ki bi se vsekakor prenehali zaradi povečanja pričakovane življenjske dobe starejših ter prirastka prebivalstva po zaslugi priseljencev. V tem primeru bi EU hkrati doživela močno staranje prebivalstva, kljub prispevku migracij („strukturni“ učinek), močno povečanje števila starejših ljudi (učinek „trenda“) ter možno zmanjšanje delovno aktivnega prebivalstva, kljub zvišanju upokojitvene starosti. Poleg tega bi v približno polovici evropskih držav lahko prišlo do zmanjšanja števila prebivalcev.

5.3 Takšno stanje bi poglobilo demografske razlike med državami članicami in bi lahko ogrozilo kohezijo Evropske unije, kajti politike, ki jih je treba izvajati, in zahteve prebivalcev bi se lahko zaradi različnih demografskih značilnosti začele močno razlikovati od države do države.

5.4 Katastrofični scenarij predvideva, da bo „demografska zima“ postajala vse izrazitejša, zaradi česar bo število rojstev veliko manjše od števila smrti. V tem primeru bi se učinki močnega staranja od spodaj – do katerega bi prišlo zaradi zelo nizke rodnosti, nižje od praga enostavne menjave generacij, ki jo že zdaj beležijo nekatere regije Evropske unije – združili z morebitnimi učinki staranja od zgoraj, zaradi povečevanja življenjske dobe nad 65 let. Dejansko takšna zelo postarana družba morda ne bi imela več sredstev za financiranje dohodkov in storitev zdravstvene nege, ki jih potrebujejo starejši ljudje.

5.5 Ta dva elementa katastrofičnega scenarija bi povzročila izseljevanje mladih diplomantov, ki bi zapuščali starajočo se Evropsko unijo in odhajali v podjetnejše države, obenem pa bi se priseljevanje zmanjševalo, saj bi Evropa postajala vse manj privlačna zaradi zmanjšane dinamičnosti razvoja, večje revščine ter soočanja z velikimi proračunskimi težavami in težavami pri uravnoteževanju postavk socialnega varstva.

5.6 Rezultat takšnega stanja bi bil, da bi Evropska unija dobila neuravnoteženo starostno piramido z veliko več starejšimi osebami kot mladimi ter hitro upadajočim in starajočim se delovno aktivnim prebivalstvom.

5.7 Za konec navedimo še tretji, bolj optimističen scenarij, ki predvideva demografsko prenavo, torej „demografsko pomlad“. V tem primeru bi se stopnja rodnosti povečala in približala pragu enostavne menjave generacij. Povečanje rojstev bi spodbudilo številne gospodarske panoge. Tako bi se trend upadanja aktivnega prebivalstva v naslednji generaciji obrnil. Takšna demografska dinamika bi se pretvorila v gospodarsko dinamiko, ki bi pomagala financirati socialno varstvo. Evropska unija bi ponovno postala privlačna za svoje državljane, ki jih selitev ne bi več mikala, pa tudi za bolj izobražene priseljence.

5.8 Ti scenariji seveda niso predvidevanja, temveč zgolj predpostavke, ki omogočajo oblikovanje ustreznih politik za izboljšanje sedanjega položaja in preprečevanje najslabšega scenarija.

6. So družinam prijazne politike vzrok za razlike v rodnosti?

6.1 Vse države članice skupaj izvajajo politike, ki z roko v roki tvorijo družinsko politiko, ne glede na to, kako se ta imenuje. ⁽⁵⁾ Te politike imajo različne cilje:

- zmanjšanje revščine in ohranjanje prihodkov družin;
- pomoč majhnim otrokom in otrokov razvoj;
- spodbujanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja;
- izpolnjevanje zahteve po enakosti med spoloma;
- omogočanje staršem ali bodočim staršem, da bi imeli toliko otrok, kot si jih želijo in kadar si jih želijo, ter s tem večanje stopnje rodnosti;

6.2 Če bi države razvrstili glede na politike, ki jih izvajajo in opredelili kategorije, bi lahko rekli, da obstajajo:

- države s skromno družinsko politiko in rodnostjo, ki je nižja od evropskega povprečja;
- države z družinsko politiko, ki ni prilagojena družinam, in rodnostjo, ki je nižja od evropskega povprečja;
- države, kjer je prispevek za družine, izražen v BDP, nižji ali enak povprečju v EU, kljub temu pa je rodnost višja od povprečja;
- države z močno družinsko politiko in rodnostjo, ki je višja od povprečja v EU ⁽⁶⁾.

Tako kaže, da imajo politike različen učinek na rodnost, odvisen pa je od sestavin, ki jih tvorijo.

⁽⁵⁾ Mnenje EESO o družini in demografskih spremembah, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč. 7.

⁽⁶⁾ Sporočilo skupini za razmislek o prihodnosti Evropske unije (ki ji predseduje Felipe González) – Gérard-François Dumont, „UE Prospective démographique“ (Demografsko načrtovanje v EU) – <http://www.diploweb.com/UE-Prospective-demographique.html>

6.3 Primerjava družinskih politik je zanimiva, saj omogoča ugotavljanje dobrih praks, vendar pa je za njihovo polno učinkovitost potrebna ponudba storitev in mehanizmov podpore, zlasti tistih za finančno in/ali davčno podporo, ki izpolnjuje pričakovanja družin, staršev in bodočih staršev. Ta pričakovanja se lahko od ene do druge države članice razlikujejo glede na nacionalno kulturo, družbene običaje in tradicije. Zato bi se javne oblasti morale znebiti ideoloških predsodkov in ponuditi sredstva, ki bi posameznikom dejansko omogočala, da si ustvarijo družino s toliko otroci, kolikor si jih želijo. Ta sredstva bi morala biti prilagojena tudi razlikam v poseljenosti med posameznimi območji. Na podlagi teh ugotovitev in ob upoštevanju teh razlik je možno razviti sistem obveščanja in izmenjave najboljših praks. Posredovanje javnih oblasti je povsem upravičeno, kajti družina, kjer se ustvarja človeški kapital⁽⁷⁾, je temelj vsake družbene strukture. To je pokazala kriza, v kateri so družine pogosto imele vlogo družbenega blažilca.

7. Ključne sestavine uspešnih družinskih politik

7.1 Družinam prijazne politike se med seboj razlikujejo, vendar pa imajo uspešne politike mnoge skupne točke, kot so:

- uvajanje ukrepov, ki omogočajo usklajevanje poklicnega in družinskega življenja (možnosti kakovostnega varstva otrok, zlasti javno infrastrukturo za varstvo majhnih otrok, ukrepi podpore družinam pri varstvu in negi vseh oseb, ki so odvisne od pomoči drugih, prožnost pri organizaciji dela, posebni dopusti); ti so prilagojeni nacionalnim razmeram in se odzivajo na pričakovanja očetov in mater, kakor tudi na potrebe otroka po čustvenem, psihološkem in fizičnem razvoju;
- preprečevanje revščine družin in boj za njeno odpravo;
- dolgoročnost izvajanja politik, ne glede na spremembe oblasti, in njihova univerzalnost (izvajajo se v interesu otrok, ne glede na dohodke v družini). Ta vidik trajnosti je zelo pomemben, kajti družinski projekti so dolgoročni. Prilagojena in stalna družinska politika je sestavina trajnostnega razvoja;
- priznavanje družine in pomena njene vloge in uspešnosti. V sodobni družbi sta se uveljavili zlasti uspešnost posameznika in poklicna uspešnost, čeprav obstajajo tudi druge oblike strokovne uspešnosti, ki je povezana z drugimi in s skupnim dobrim, kamor spada družinska uspešnost, uspešnost v društvih in kulturi, čemur bi morali več pozornosti nameniti predvsem mediji⁽⁸⁾ in nacionalni izobraževalni sistemi;

⁽⁷⁾ Mnenje EESO o družini in demografskem razvoju, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč 6.4 in mnenje EESO o spodbujanju solidarnosti med generacijami, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 3.11.

⁽⁸⁾ Mnenje EESO o družini in demografskem razvoju, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč 8.15 in mnenje EESO o spodbujanju solidarnosti med generacijami, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 3.13.

— upoštevanje posebnega položaja velikih družin.

7.2 Poleg sestavin družinske politike v ožjem pomenu besede, sta očitno zelo pomembni še dve politiki: politika zaposlovanja in stanovanjska politika.⁽⁹⁾ Brez dela in stanovanja se je težko lotiti načrtovanja družine. Za oblikovanje družine je potrebno tudi minimalno zaupanje v prihodnost. Visoka stopnja brezposelnosti mladih ali negotove zaposlitve lahko pomembno vplivajo na menjavo generacij, kajti, čeprav vzgoja otrok traja dolgo, je čas, primeren za zanositev, kratek. Zato je treba posvetiti pozornost položaju študentov in mladih, ki so že ali si želijo postati starši.

7.3 Družinske politike, ki so dolgoročne in dejansko izpolnjujejo pričakovanja družin, ugodno vplivajo na razvoj otrok in staršev, skladno družabno življenje in ponovno izboljšanje stopnje rodnosti.

7.4 Anketa, ki jo je med 11 000 materami nedavno opravilo Svetovno gibanje mater, kaže, da si matere želijo:

- prvič: uskladitev dela in družinskega življenja,
- drugič: družbeno priznanje pomena njihove vloge mater,
- in tretjič: več časa za ukvarjanje z otroki.

7.5 Zanimiva bi bila anketa med očeti, kajti tri očitne prednostne naloge bi se lahko nanašale tudi nanje, zlasti priznavanje njihove vloge, kar bi pripomoglo k temu, da bi se v še večji meri posvetili družinskemu življenju.⁽¹⁰⁾ S tega vidika so zanimivi nedavni predlogi s ciljem spodbujanja očetov k jemanju starševskega dopusta ali celo spreminjanja starševskega dopusta v obvezen in plačan dopust, saj odražajo potrebo po ponovnem ovrednotenju očetovstva, kot tudi potrebo, ki je pravzaprav nujna, da očetje prevzamejo svojo odgovornost, zlasti v primeru ločitve. Zato bi bilo koristno zbrati primere dobre prakse v podjetjih, ki delo organizirajo tako, da se prilagajajo starševskim odgovornostim. Družbena odgovornost podjetij zajema tudi ukrepe za vzpostavitev boljšega ravnovesja med delom in

⁽⁹⁾ Mnenje EESO o družini in demografskih spremembah, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč. 4.6.

⁽¹⁰⁾ Mnenje EESO o družini in demografskih spremembah, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč. 8.11.

družinskim življenjem. Ti ukrepi se konkretno izvajajo v podjetjih. Zanimivo bi bilo uvesti oznako za „družinam prijazna podjetja“, ki v Španiji že obstajajo, podpira pa jih ministrstvo za zdravje in socialne zadeve. ⁽¹¹⁾

7.6 Odbor je v enem od prejšnjih mnenj ⁽¹²⁾ predlagal, „da se predvidijo pobude, ki bi starim staršem in drugim ožjim družinskim članom omogočile skrbeti za otroke, če tudi zaposleni starši to želijo, in pod pogojem, da je to v otrokovem interesu.“ Glede časa za družino je EESO že sprejel načelo: „vsi bi morali (...) imeti določeno število let časovnega kredita za družinske (...) dejavnosti. Možnost bi morali imeti, da preložimo čas upokojitve, če bi raje ta čas (financiran kot v pokoju) izkoristili v delovnem obdobju.“ ⁽¹³⁾ Tako dohodek v obdobju dela zunaj – ki se opravlja s pomočjo skrajšanega delovnega časa ali začasne prekinitve – ne bi bil pretirano okrnjen. Treba bi bilo narediti natančen ekonomski izračun, da bi lahko ugotovili, kakšni so prihranki na področju sistemov skupinskega varstva, po zaslugi katerih bi lahko pri izračunavanju zneska pokojnin ustrezno upoštevali čas, namenjen vzgoji otrok. Pomembno je tudi zagotoviti pravice starih staršev v razmerju do vnukov.

7.7 Ankete o pričakovanih mladih, o spremembah, povezanih z večjo mobilnostjo družin, o povezavi med dostopom mladih do stanovanj in njihovo odločitvijo za družino ali o vplivu novih oblik družin na rodnost bi prav tako pripomogle k oblikovanju družinskih politik, ki bi bile prilagojene potrebam. Bile bi koristne, saj bi omogočile bolje spoznati pričakovanja družin, ki so ključnega pomena za politike, ki se trenutno izvajajo.

8. Kakšno vlogo ima Evropska unija?

8.1 Družinske politike niso v pristojnosti Evropske unije. Člen 9 Listine o temeljnih pravicah določa, da je pravica ustvarjanja družine zagotovljena v skladu z nacionalnimi zakoni. EU pa lahko kljub temu sprejema predpise na področjih, ki se nanašajo na usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, in socialni partnerji se lahko pogajajo o sporazumih, ki bodo postali direktive. To smo že videli v primeru starševskega dopusta in razprav o dolžini porodniškega dopusta. EU lahko sprejema tudi predpise na področju poklicne enakosti med spoloma, ki je ena od sestavin vsake družinske politike, ter na področju zaščite in razvoja otrok, na podlagi nedavne agende Evropske komisije za otrokove pravice. ⁽¹⁴⁾

8.2 Strategija Evropa 2020 določa cilj glede zaposlenosti moških in žensk, ki ga bo možno doseči le v kombinaciji z

družinsko politiko, ki bo moškim in ženskam omogočala ob delu vzgojiti toliko otrok, kolikor si jih želijo, kar danes v večini držav Unije ni mogoče.

8.3 Evropska unija ima lahko koristno vlogo pri poznavanju demografskih položajev in sprememb na vseh geografskih ravneh, pri ocenjevanju družinam prijaznih politik, naj gre za državne politike ali družinske politike, ki jih izvajajo lokalne oblasti, ter pri izmenjavi dobre prakse med državami članicami.

8.4 Evropska zveza za družino, ki je bila ustanovljena v času zadnjega nemškega predsedovanja, je predvidela vzpostavitev opazovalnice, do katere pa nikoli ni prišlo.

8.5 Danes pod vodstvom Evropske unije in v povezavi s to zvezo poteka kar nekaj pobud in financiranj, kot so:

— skupina strokovnjakov za demografska vprašanja,

— evropski demografski forum,

— delavnice o najboljših praksah,

— mreža o družinskih politikah,

— internetni portal Evropske zveze za družino,

— regionalni seminarji.

Skupna finančna sredstva za te ukrepe znašajo 500 000 EUR, temu pa je treba prišteti še raziskovalni projekt FAMILYPLATFORM, ki se bo kmalu iztekel, ter druge raziskovalne projekte na področju demografije, ki obravnavajo tudi vprašanja, povezana z družino, ter banko podatkov o družini v okviru OECD.

8.6 Zaželeno bi bilo te pobude bolje povezati in jih podrediti organu ali vsaj koordinaciji organa, zadolženega za opredeljevanje celovite politike ter določanje smernic za ukrepe in študije. Zdaj ni primeren čas za ustanavljanje novih samostojnih organov v Evropski uniji, zato bi to vlogo dirigenta ali koordinatorja bolj političnih in upravljaljskih vidikov lahko zaupali Evropski komisiji, prek Evropske zveze za družino, in znanstvenih vidikov Eurofoundu, ki bi bil kot tristranska agencija Evropske komisije za to povsem primeren. Države članice bi s tem dobile pravo banko podatkov, ki bi temeljila na dobrem upravljanju vseh pobud, ki se že izvajajo na ravni Evropske

⁽¹¹⁾ http://www.en.aenor.es/aenor/certificacion/resp_social/respEFR.asp

⁽¹²⁾ Mnenje EESO o spodbujanju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo, UL C 277/102, 17.11.2009, tč. 1.12.

⁽¹³⁾ Mnenje EESO o povezavi med enakostjo spolov, gospodarsko rastjo in stopnjo zaposlenosti, UL C 318/15, 23.12.2009, tč. 4.2.6.2.

⁽¹⁴⁾ COM(2011) 60 konč.

unije. Poleg tega bi morala Zveza razvijati odnose in sodelovanje s strukturami in ukrepi odprte metode koordinacije na socialnem področju, o kateri trenutno razmišljajo Evropska komisija in udeležene strani.

8.7 Evropski socialni sklad in Evropski sklad za regionalni razvoj sta že pripomogla k uvedbi ukrepov družinskih politik v nekaterih državah članicah. Treba bi bilo predvideti način za razvijanje tovrstnih ukrepov. Družinska politika mora biti tudi del Platforme za boj proti revščini.

8.8 Tudi v programu raziskav⁽¹⁵⁾ in inovacij bi bilo treba predvideti financiranje študij in raziskav na področju demografije, pa tudi sociologije, antropologije in filozofije, s katerimi so vprašanja družine tudi povezana. Izvesti bi bilo treba tudi študije o učinkovitosti in vplivu izvajanih politik na družine. Zato bi bilo zaželeno, da se dejavnost FAMILYPLATFORM ne neha, ampak da se, nasprotno, nadaljuje, česar si želijo vsa združenja in zainteresirane strani, ki delujejo na področju družin.

8.9 Zaželeno bi bilo, da se združenja, ki zastopajo družine, tako na ravni Evropske unije kot na ravni držav članic, bolj vključijo v pripravo družinskih politik ali politik, ki na družine vplivajo.

8.10 Vsi Evropejci so bili ali so člani družine, ne glede na to, kakšna je bila njena usoda ali zgodovina in ne glede na splošni razvoj družin v zadnjih letih. Nihče se ne rodi sam in vse raziskave javnega mnenja kažejo, da je družinska solidarnost še vedno na vrhu lestvice temeljnih vrednot evropskih državljanov. Veliko politik, o katerih se odloča na evropski ravni, neposredno vpliva na življenje družin (prost pretok ljudi, zaposlovanje in socialna zaščita, varstvo okolja in potrošnikov,

določitev stopnje DDV za izdelke za majhne otroke⁽¹⁶⁾, medijska politika ali izobraževalni, kulturni ali družbeni programi).

8.11 V teh okoliščinah EESO priporoča, da se družinska razsežnost obravnava večstransko v vseh evropskih politikah, zlasti pri izvedbi ocen učinka, ki so odslej potrebne za vsako evropsko zakonodajo⁽¹⁷⁾, ter da se jo vključi v vse ocene obstoječih politik, zaradi morebitne revizije. V Španiji so predvideli, naj bi se z večjo porabo višala tudi cena kubičnega metra vode, s čimer naj bi zmanjšali porabo tega redkega vira. Vendar pa je bil ta ukrep zelo neugoden za velike družine, kajti petčlanska družina „avtomatsko“ porabi več vode kot samska oseba ali gospodinjstvo brez otrok. Vložena je bila tožba, na podlagi katere so takšen sistem zaračunavanja opustili.⁽¹⁸⁾ Zato bi bilo zaželeno, da bi na evropski ravni sistematično opravljali študije učinka zakonodaje na življenje družin, da bi se izognili določenim sprevrženim učinkom, ki družinam škodujejo.

8.12 Treba je tudi poudariti, da so regionalne politike ter naložbene, izobraževalne, stanovanjske politike in politike zaposlovanja medsebojno zelo povezane in da je lahko zaradi njih neka država članica ali regija privlačna za družine in mlade, kar ni zgolj zasluga družinskih politik. Vse te politike lahko skupaj prispevajo k boljši demografski dinamiki na splošno.

8.13 Odbor odločno podpira zamisel, da bi bilo leto 2014 Evropsko leto družin in da bi praznovali dvajseto obletnico mednarodnega leta družine, ki so ga razglasili Združeni narodi. Prihodnost družbe dejansko temelji na prihodnjih generacijah in te se porajajo v družinah. Na koncu pa je treba poudariti, da je odločilen dejavnik pri odločitvi za družino upanje na boljšo prihodnost. Vlade morajo izpolniti pričakovanja prebivalcev, ki jim vladaajo. V tem je veličina in teža njihovega poslanstva.

V Bruslju, 4. maja 2011

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ Mnenje EESO o družini in demografskih spremembah, UL C 161, 13.7.2007, str. 66, tč. 4.5.

⁽¹⁶⁾ Odbor se je zavzel za zmanjšanje te stopnje, zlasti v primeru plenice za dojenčke. Glej mnenje EESO o *spodbujanju solidarnosti med generacijami*, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 4.7.

⁽¹⁷⁾ Mnenje EESO o *spodbujanju solidarnosti med generacijami*, UL C 120, 16.5.2008, str. 66, tč. 4.8

⁽¹⁸⁾ <http://sentencias.juridicas.com/docs/00285332.html>